

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ**

Іванова С.М.

**ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ EPRINTS У НАУКОВІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Київ 2014

УДК 004.78:005.921.1–022.324–021.341:[002.1:37] (083.132)

ББК 74[^]6_с51_{я81}+79.347.7_{я81}

I - 20

Автор: Іванова С.М.

Рецензенти:

Спірін О.М., доктор педагогічних наук, проф.

Овчарук О.В., кандидат педагогічних наук, с.н.с.

*Схвалено рішенням Вченої ради Інституту інформаційних технологій і засобів навчання
НАПН України (протокол № 4 від 24 квітня 2014 р.)*

Іванова С. М. Використання системи EPrints у науковій діяльності в галузі педагогічних наук: методичні рекомендації / С.М. Іванова – К. : [Видавництво] - 2014. – 32 с.

Методичні рекомендації розроблені для інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності наукових і науково-педагогічних працівників з використанням засобів ІКТ, зокрема системи EPrints. Рекомендації побудовано на тематиці модулів «Електронні бібліотеки і можливості їх використання», «Програмне забезпечення для створення електронних бібліотек» та «Система EPrints як засіб інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук», що об'єднані у «Навчальну програму використання системи EPrints науковими та науково-педагогічними працівниками в галузі педагогічних наук». Подано пояснювальну записку для обґрунтування актуальності проблеми навчання щодо забезпечення інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності.

Методичні рекомендації мають практичну спрямованість та адресовані науковим та науково-педагогічними працівникам в галузі педагогічних наук. Можуть бути використані в системі післядипломної педагогічної та вищої освіти.

© Іванова С.М. 2014

© Видавництво, 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. Пояснювальна записка	6
II. Календарно-тематичне планування	9
III. Навчальна програма використання системи EPrints науковими та науково-педагогічними працівниками в галузі педагогічних наук	9
Модуль 1. Електронні бібліотеки і можливості їх використання	12
Питання для самоперевірки	13
Використані та рекомендовані джерела	13
Модуль 2. Програмне забезпечення для створення електронних бібліотек	14
Питання для самоперевірки	14
Використана література та рекомендовані джерела	14
Модуль 3. Система EPrints як засіб інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук	15
Питання для самоперевірки	16
Використана література та рекомендовані джерела	17
Додатки	18
А. Модель ІК-підтримки наукової діяльності з використанням системи EPrints	18
Б. Рекомендації для проведення семінарських занять	19
В. Відповіді на запитання при самостійному опануванні навчальної програми	27
Д. Типові помилки користувачів при внесенні ресурсів до Електронної бібліотеки НАПН України	30

ВСТУП

В епоху інформаційного розвитку суспільства важливе значення для людини відіграють інформаційні знання, вміння та навички та культура їх використання у житті та професійній діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у період інформатизації ставить нові завдання перед тими, хто безпосередньо пов'язує свою професійну діяльність з галуззю освіти і науки. Наукові та науково-педагогічні працівники є рушійною силою відтворення та поширення наукових ідей та розробок, зокрема, з використанням ІКТ. Процеси пошуку, аналізу та використання наукових здобутків мають забезпечуватись відповідною інформаційно-комунікаційною (ІК) підтримкою засобами ІКТ. Тому наукові та науково-педагогічні працівники повинні володіти необхідним рівнем інформаційно-комунікаційної (ІК) компетентності.

ІК-підтримка наукової діяльності у сфері освіти і науки здійснюється відповідно Законів України «Про затвердження Національної стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006-2015 роки», «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2011–2013 рр., Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.».

Важливим аспектом ІК-підтримки наукової діяльності є функціонування електронних бібліотек як розподілених інформаційних систем, що дозволяють накопичувати, зберігати і використовувати у відкритому доступі колекції електронних документів, доступних у зручному вигляді через глобальні мережі передачі даних. У професійному розвитку науковців електронні бібліотеки мають важливе значення у здійсненні ними науково-педагогічних досліджень та обміні досвідом.

З огляду на особливе значення електронних бібліотек стає актуальним вибір, наукове обґрунтування та застосування існуючих програмних систем для створення наукових електронних бібліотек (НЕБ), які надають відкритий доступ до науково-педагогічних досліджень, сприяють оновленню знань, розвитку вмінь та навичок працювати з засобами ІКТ для виконання науково-дослідної діяльності.

Проблемі використання НЕБ присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників О. Гарбо, В. Редінг, Е. Макдональд, Т. Браже, О. І. Вісли, О. І. Земського, О. Г. Фонотова, Ю. Є. Хохлова, Л. Й. Костенка, О. С. Онищенко, Т. П. Павлуші, І. А. Павлуші, О. М. Спіріна та ін., які підкреслюють взаємозалежність між активним зростанням пріоритету знань і значенням електронних бібліотек і ресурсів, каталогів, репозитаріїв та ін. Проблему інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності досліджували В. Ю. Биков, А. Ф. Манако, Н. В. Морзе, О. Г. Кузмінська, К. М. Синиця О. М. Спірін та ін.

Проблемам компетентнісного підходу в освіті та розвитку ІК-компетентності присвячені роботи Н. В. Баловсяк, Н. М. Бібік, В. Ю. Бикова,

О. В. Бондаревської, В. Н. Введенського, В. П. Вембра, М. І. Жалдака, І. А. Зимньої, Г. В. Єльнікової, І. Ф. Ісаєва, Н. В. Кузьміна, В. І. Лугового, А. К. Маркова, Н. В. Морзе, О. Г. Кузьминської, О. В. Овчарук, Л. Є. Петухової, О. Я. Савченко, О. М. Спірна, А. П. Тряпціна, А. В. Хуторського та ін.

Аналіз праць свідчить, що проблема використання програмних систем електронних бібліотек для інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності наукових працівників залишається недостатньо вивченою.

Рекомендації щодо використання системи EPrints у науковій діяльності в галузі педагогічних наук розроблено в результаті виконання дисертаційного дослідження **«Використання системи EPrints як засобу інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук»**. Матеріали рекомендацій включають пояснювальну записку, календарно-тематичне планування, навчальні модулі («Електронні бібліотеки і можливості їх використання», «Програмне забезпечення для створення електронних бібліотек» та «Програмне забезпечення EPrints як засіб ІК-підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук»), питання для самоперевірки, модель ІК-підтримки наукової діяльності з використання системи EPrints в галузі педагогічних наук, рекомендовану літературу та додатки.

Відповідно до категорії наукових та науково-педагогічних працівників (слухачів) форма проведення занять за модулями може здійснюватись у наукових установах, системі ППО, при підготовці та підвищенні кваліфікації викладачів ВНЗ I-IV ст. акредитації, а також при роботі з аспірантами та докторантами в галузі педагогічних наук.

I. Пояснювальна записка

Система EPrints використовується для формування та управління відкритими архівами і призначена для створення архівів наукових досліджень з великою різноманітністю інформаційних ресурсів (наукові статті, звіти, дисертації, монографії, навчально-методичні посібники, матеріали конференцій, дані результатів експериментів і спостережень та ін.). Система EPrints була розроблена у 2000 р. в Школі електроніки та інформатики Університету Саутгемптона (Великобританія).

Для підтримки наукової діяльності наукових працівників засобами ІКТ, зокрема сервісами системи EPrints, важливим вбачається:

- досягнення якісно нового рівня, повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб науковців через використання ІКТ з метою підвищення якості наукових досліджень;
- підвищення ефективності використання сучасних наукових інформаційних ресурсів через створення інформаційного середовища;
- оперативне інформування наукових та науково-педагогічних працівників про результати наукової діяльності в світі;
- координація наукової діяльності;
- забезпечення входження наукової громадськості країни до світової інформаційної громадськості та світового інформаційного ринку;
- забезпечення і подальший розвиток наукових зв'язків з ученими світу;
- забезпечення науковцям можливості відкритого доступу до необхідних інформаційних ресурсів;
- вільне надання результатів наукових досліджень широкому дослідницькому співтовариству;
- створення нових технологій наукових досліджень, ефективного інструментарію для їх проведення;
- запобігання втрати цінних наукових колекцій для майбутніх поколінь учених;
- забезпечення можливостей для наукової співпраці не тільки в регіональному, відомчому, національному, але і в міжнародному вимірі;
- моніторинг результатів наукової продукції.

Важливим у підготовці слухачів з використання системи EPrints як засобу ІКТ-підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук викладачеві, необхідно дотримуватись відповідних організаційно-педагогічних умов та педагогічних технологій. При викладанні навчальної програми використовувалися наступні засоби: інформаційно-дидактичні та навчально-методичні матеріали (навчальну програму з 3-ма модулями, рекомендації, інструкцію користувача електронної бібліотеки, алгоритм внесення ресурсу, тести), систему EPrints, ПК, наукометричну систему Google Scholar, програмне забезпечення загального та спеціального призначення, статистичний модуль IRStats, безкоштовне програмне забезпечення для перетворення файлів у формат PDF (наприклад, PDFCreator) та ін.

Навчання можна проводити за допомогою групових форм навчання (семінари, тренінги, вебінари, практичні роботи та ін.) та індивідуальних (онлайн консультування, співбесіди, електронне листування) та ін.

Мета навчання слухачів полягає у забезпеченні ІК-підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук, результатом якої є досягнення науковими та науково-педагогічними працівниками достатнього рівня ІК-компетентності.

Завданням навчання з використання системи EPrints як засобу ІК-підтримки наукової діяльності є:

- організація практичної та теоретичної діяльності суб'єктів навчання, що зумовлена закономірностями та особливостями змісту наукової діяльності у галузі педагогічних наук;

- виявлення рівня ІК-компетентності науковими і науково-педагогічними працівниками та усвідомлення їхньої готовності до використання електронних бібліотечних систем в процесі їх професійної діяльності;

- організація та проведення навчання наукових і науково-педагогічних працівників з питань використання системи EPrints як засобу ІК-підтримки наукової діяльності;

- здійснення діагностики отриманих вмінь та компетентності наукових і науково-педагогічних працівників використовувати систему EPrints для ІК-підтримки їх наукової діяльності.

Використання системи EPrints як засобу ІК-підтримки наукової діяльності ґрунтується на андрагогічному, акмеологічному, диференційованому, компетентнісному та синергетичному підходах, що застосовуються у навчанні дорослих та сприяють професійному розвитку науковців.

Процедура впровадження системи EPrints як ІК-підтримки наукової діяльності передбачає точний і повний опис послідовності виконання впорядкованого набору адміністративно-педагогічних заходів та дій, необхідних для вирішення організаційно-педагогічних задач впровадження електронних бібліотек у професійну діяльність наукових та науково-педагогічних працівників установ НАПН України.

Принципами навчання з використання системи EPrints як засобу ІК-підтримки наукової діяльності є:

- принципи пріоритетності самостійного навчання, що забезпечує можливість довільного ознайомлення з навчальними матеріалами, запам'ятовування термінів, понять, класифікацій, осмислення процесів і технологій їх виконання; спільної діяльності суб'єктів навчання, що забезпечує дискусійні рішення проблем та їх швидке рішення; використання наявного позитивного життєвого досвіду, що забезпечує ефективність активізації навчальної діяльності суб'єктів навчання та коректування застарілого досвіду; індивідуального підходу до навчання, що забезпечує рішення особових потреб суб'єктів навчального процесу, з урахуванням соціально-психологічних характеристик особистості і тих обмежень, які накладаються її діяльністю, наявністю вільного часу, фінансових ресурсів та ін., ефективності навчання, що забезпечує свободу учасників навчального процесу у виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання; затребуваності результатів навчання практичною діяльністю учасників навчання та ін.;

- науковості змісту і методів навчального процесу, що відображає взаємозв'язок з сучасними науковими знаннями і практикою демократичного устрою суспільства; систематичності й послідовності, що базується на

послідовному, побудованому на логіці науки і зумовленому завданнями освіти та віковими особливостями тих, хто навчаються, розгортанні змісту знань, способів діяльності у інструкціях, посібниках, монографіях та ін. з проблеми використання системи EPrints як засобу ІК-підтримки наукової діяльності, планомірному порядку навчання, при якому кожний етап спільної діяльності суб'єктів навчання ґрунтується на попередніх етапах і відкриває шлях до подальшого просування вперед; свідомості навчання, який зумовлюється тим, що знання є надбанням людини в результаті самостійної свідомої діяльності та обумовлюються мотивацією до навчання, потребою в знаннях для ІК-підтримки наукової професійної діяльності; активності й самостійності полягає у самостійній розумовій праці особистості, в якій вона активізує та виконує свою наукову діяльність; наочності, який забезпечує демонстрацію процесів, дій, предметів та цілеспрямоване залучення органів відчуттів до сприйняття і усвідомлення навчального матеріалу; ґрунтовності, який вимагає, щоб знання міцно запам'ятовувалися тими, хто навчаються, відповідали практичній та науковій діяльності суб'єктів навчання та сприяли подальшому просуванню у навчальній діяльності та були базою для формування наукового світогляду.

Здійснюючи оцінювання результатів опанування програми, викладач може розробити тести, опитувальні листи, застосувати практичні завдання за тематикою модулів. Кінцевий результат навчання передбачає реалізацію на практиці слухачами набутих знань та демонстрацію компетентного використання сучасного програмного забезпечення EPrints для ІК-підтримки наукової діяльності.

Навчання за програмою може здійснюватись у системі післядипломної педагогічної освіти під час між курсової підготовки слухачів, у системі вищої педагогічної освіти в межах навчальних курсів, присвячених застосуванню ІКТ при проведенні наукових досліджень, під час методологічних семінарів на різних рівнях відділів освіти, районних науково-методичних центрів (РНМЦ), а також під час науково-методологічних семінарів для аспірантів, докторантів, науковців у галузі педагогічних наук. Результати виконання програми можуть бути враховані під час атестації наукових і науково-педагогічних працівників. Важливим завданням навчання за програмою є організація обміну досвідом між слухачами.

II. Календарно-тематичне планування (загальна кількість годин - 36)

Теми модулів	Кількість навчальних годин		
	Семінари, практичні заняття, тренінги	Лекції	Всього
Електронні бібліотеки і можливості їх використання	3	5	8
Програмне забезпечення для створення електронних бібліотек	5	5	10
Програмне забезпечення EPrints як засіб ІК-підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук	12	6	18
Всього годин	20	16	36

III. Навчальна програма з використання системи EPrints науковими та науково-педагогічними працівниками в галузі педагогічних наук.

Навчальна програма з використання системи EPrints науковими та науково-педагогічними працівниками в галузі педагогічних наук передбачає використання інструктивних матеріалів: інструкцію користувача Електронної бібліотеки НАПН України; алгоритм внесення інформаційного ресурсу до електронної бібліотеки; матеріали монографії «Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів»; методичні рекомендації «Створення та технічна підтримка електронної бібліотеки установи НАПН України», «Використання сервісів електронної бібліотеки установи», а також матеріали для проведення семінарів-тренінгів (лекції-презентації, тексти доповідей, анкети, основні питання для обговорення за темою модулю Навчальної програми, таблиці аналізу основних помилок при внесенні ресурсів до електронної бібліотеки) та ін.

При навчанні передбачається використання таких ресурсів та засобів ІКТ: Електронна бібліотека НАПН України, створена на платформі EPrints; програмне забезпечення спеціального та загального призначення; персональні комп'ютери; статистичний модуль IRstats; інтерактивна дошка; сервіси Google та ін.

Особливістю запропонованих модулів є те, що засвоєння їх змісту та практичне опрацювання спрямоване на підвищення рівня інформаційно-комунікаційної компетентності наукових працівників задля ІК-підтримки наукової діяльності.

Метою навчання слухачів є набуття знань та розвиток вмінь і навичок фахівців у галузі педагогічних наук (наукових та науково-педагогічних працівників) з питань використання системи EPrints для інформаційно-

комунікаційної підтримки наукової діяльності та підвищення рівня їх інформаційно-комунікаційної компетентності.

Передбачається, що в результаті опанування програмою, слухачі підвищать рівень ІК-компетентності, що сприятиме ефективному вирішенню професійних завдань завдяки застосуванню системи EPrints як засобу ІК-підтримки наукової діяльності.

Завданнями навчання є:

- *надати слухачам теоретичні знання з питань опрацювання, використання та поширення ресурсів засобами наукових електронних бібліотек у галузі педагогічних наук; інструментів та програмного забезпечення для створення наукових електронних бібліотек; досвіду їх застосування у науково-дослідній та педагогічній діяльності;*

- *сформувати вміння та навички використання сервісів та послуг наукових електронних бібліотек з використанням сервісів системи EPrints;*

- *підвищити рівень ІК-компетентності слухачів для забезпечення ІК-підтримки наукової діяльності;*

Після проходження програми навчання слухачі будуть:

знати:

- зміст базових понять: «інформаційний простір», «інформаційно-комунікаційна підтримка наукової діяльності», «електронна бібліотека», «програмне забезпечення», «сервіси електронної бібліотеки», «репозитарій», «депозит», «метадані»; поняття індекс-цитування та імпаکت-фактора;

- зарубіжний і вітчизняний досвід використання наукових електронних бібліотек в освіті та науці;

- програмні системи, що використовуються для створення електронних бібліотек, та виступають як засіб інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності;

- сучасні вимоги і можливості інформаційно-комунікаційної підтримки освітнього процесу у наукових установах і навчальних закладах;

- основні підходи до наукометрії, отримання статистичної інформації про інформаційні ресурси;

- принципи формування загальної інформаційної бази у EPrints;

уміти:

- вносити наукові роботи до електронної бібліотеки;

- опрацьовувати відскановані відомості та дані із застосуванням прикладних програм;

- застосовувати програми для розпізнання тексту та програми конвертерів форматів;

- описувати метадані інформаційних ресурсів за міжнародними стандартами для подання в електронну бібліотеку;

- використовувати відкриті Веб-орієнтовані аналітичні системи;

- працювати у системі EPrints у ролі користувача;

- аналізувати отримані відомості та дані та використовувати їх відповідно до потреб особистісного та професійного розвитку;

- здійснювати пошук та добір наукових матеріалів за досліджуваною проблемою;

- оприлюднювати, розповсюджувати та використовувати результати наукової діяльності;

застосовувати:

- систему EPrints для здійснення наукового пошуку, аналізу та поширення результатів науково-дослідної діяльності відповідно до міжнародних підходів щодо відкритого доступу електронних наукових/освітніх ресурсів та поширення результатів наукової діяльності.

Концепція навчання передбачає оволодіння слухачами знаннями з теорії та практики застосування електронних бібліотек на платформі EPrints для інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук на основі самостійного вивчення тем, використання різних видів навчальної діяльності, взаємодії з учасниками навчання.

Досягнення навчальних цілей здійснюється шляхом:

- **семінарів, тренінгів, лекцій, презентацій** з застосуванням ІКТ;
- **самостійної навчальної діяльності**, що передбачає роботу з навчально-методичними матеріалами;
- **участі суб'єктів навчання** у семінарах, вебінарах, дискусіях, що спрямовані на обговорення основних проблем використання системи EPrints;
- **навчальних консультацій** у формі співбесіди індивідуально чи з групами у позанавчальний час за певним графіком, або у разі потреби — після вивчення окремого розділу навчальної програми, у процесі проходження модулів; електронного листування і мобільного спілкування;
- **виконання практичних завдань**, призначених для оволодіння слухачами навичок і вмінь з використання сервісів електронних бібліотек на платформі EPrints для інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності у галузі педагогічних наук;
- **оцінювання набутих слухачами знань, умінь і навичок** за допомогою тестування та анкетування, проведення експертного опитування.

Загальні вимоги до початкового рівня наукових та науково-педагогічних працівників:

1. Наявність знань про загальні принципи функціонування електронної бібліотеки, норм і процедур роботи з бібліотечними фондами.

2. Наявність знань про специфіку діяльності наукової електронної бібліотеки. Розуміння ролі і місця електронної бібліотеки у формуванні інформаційного наукового та освітнього простору.

3. Наявність знань щодо законодавчо-нормативної бази, що регулює діяльність бібліотек.

4. Наявність уявлень про можливості інформатизації наукової діяльності, зокрема використання засобів ІКТ для автоматизації роботи наукових співробітників.

5. Наявність загальних уявлень про програмне забезпечення, що призначене для створення електронних бібліотек.

6. Наявність базової, ІК-компетентності, що включає, зокрема, загальні уявлення щодо призначення і функціонування персональних комп'ютерів (ПК), периферійних пристроїв, комп'ютерних мереж, технологій Інтернет, а також можливостей їх використання в реалізації практичних завдань електронної бібліотеки.

При викладанні Навчальної програми використовуються певні засоби навчання.

Під засобами навчання розуміються різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким досягаються визначені цілі навчання. При навчанні використовуються інформаційно-комунікаційні засоби, зокрема:

- інструменти, що забезпечують роботу з джерелами відомостей та даних, наприклад, персональний комп'ютер; мультимедійна дошка; iPad, проектор та ін; програмні засоби (прикладне та системне програмне забезпечення), що дозволяють інтегрувати у інформаційний простір текстові, графічні, анімаційні, відео- і звукові відомості та дані при одночасному їх використанні; Web-технології, системи для створення електронних бібліотек, зокрема система Eprints та ін.;

- джерела відомостей та даних, під якими розуміються матеріали у цифровому форматі (тексти, статичні та динамічні зображення, анімаційні моделі та ін.), наприклад, Електронна бібліотека НАПН України, підручники, посібники, енциклопедії та ін.; бази даних; ресурси дистанційних курсів та ін.;

- сукупність методів і прийомів, що використовуються для збирання, систематизації, зберігання, опрацювання, передавання, подання відомостей і даних у різних форматах, наприклад, проектування, моделювання, системний аналіз та ін.

Базовим засобом ІКТ у навчанні є система Eprints, на якій створена Електронна бібліотека НАПН України.

Навчальна програма складається з трьох модулів «Електронні бібліотеки і можливості їх використання», «Програмне забезпечення для створення електронних бібліотек» та «Система EPrints як засіб ІК-підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук».

Модуль 1.

Електронні бібліотеки і можливості їх використання

Назви тем	Навчальні години		
	Семінари, практичні заняття, тренінги	Лекції	Всього
Поняття «електронна бібліотека». Аналіз термінів і понять.		1	1
Історія виникнення електронних (цифрових) колекцій в світі і в Україні. Електронні бібліотеки у Всесвітній мережі Internet. Безкоштовні електронні колекції текстів. Повнотекстові комерційні бази даних.		1	1
Принципи комплектування електронних бібліотек.		1	1
Формати представлення текстової інформації. Якість інформаційних ресурсів, що надаються в електронних бібліотеках.		1	1
Системи навігації і пошуку документів, як невід'ємна характеристика електронних колекцій.	1		1

Роль електронних бібліотек в освіті та науці. Функції, що виконуються традиційними бібліотеками. Відмінності обслуговування читачів в наукових установах і навчальних закладах	1		1
Перехід до ведення освітньої діяльності за допомогою цифрових ресурсів. Характеристика Всесвітньої мережі як освітнього ресурсу.	1		1
Сучасні вимоги і можливості інформаційної підтримки освітнього процесу у наукових установах і навчальних закладах.		1	1
Всього годин	3	5	8

Питання для самоперевірки:

1. Чим обґрунтовується актуальність створення і використання електронних бібліотек?
2. Які є проекти щодо оцифрування наукових ресурсів?
3. Які основні цілі проектів щодо створення електронних бібліотек?
4. Які основні цілі Світової цифрової бібліотеки?
5. Що означає поняття Дублінське ядро?
6. З якою метою було створено Дублінське ядро?

Використані та рекомендовані джерела:

1. Арнаутов С. А. Роль и место научных электронных библиотек / С.А. Арнаутов // Электронные библиотеки. – 2001. – Т. 4. – № 6. – С. 3–8.
2. Електронна бібліотека UNESCO періодичних видань з соціальних і гуманітарних наук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/shs/shsdc/journals/shsjournals.html>
3. Електронна бібліотека проекту Гутенберг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org> – Заголовок з екрана
4. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / [Спірін О.М., Іванова С.М., Новицький О.В. та ін.]; за наук. ред. проф. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 176 с.
5. Іванова С.М. (2011) Тенденції використання електронних бібліотек в наукових і навчальних закладах (зарубіжний і вітчизняний досвід) Інформаційні технології і засоби навчання , 3 (23).
6. Шемаєва Г.В. Роль бібліотеки у формуванні науково-освітнього інформаційного простору в контексті Болонської конвенції./ Г. В. Шемаєва, Харківська державна академія культури – м. Харків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.uipa.kharkov.ua/library/Left_menu/Arhiv/docladi/-Shemaeva.htm
7. Чекмарьов А. О. Національна система електронних бібліотек / Чекмарьов А.О., Костенко Л.І., Павлуша Т.П. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 1998. – 52 с.

Модуль 2.

Програмне забезпечення для створення електронних бібліотек

Назви тем	Навчальних годин		
	Семінари, практичні заняття, тренінги	Лекції	Всього
Інтернет – глобальна телекомунікаційна мережа інформаційних ресурсів. Пошук інформації в мережі Інтернет.	1		1
Огляд основних програмних засобів для створення електронних бібліотек.	1		1
Огляд технологій формування електронних бібліотек, види інформаційних ресурсів. Розкриття семантики ресурсу. Технології RDF для анотування.		1	1
Формати та стандарти метаданих для електронних бібліотек.	1		1
Основні підходи та концепції до формування інформаційних ресурсів електронних бібліотек.		1	1
Пакетна обробка графічних зображень із застосуванням прикладних програм. Використання апаратних засобів для переведення у цифровий формат паперових носіїв. Корекція сканованих зображень.	1	1	2
Програми для розпізнання тексту. Огляд програм конвертерів форматів.	1	1	2
Основні завдання та основи наукометрії. Збір статистичної інформації, основні джерела. Показники, для оцінки ефективності наукових досліджень.		1	1
Всього годин	5	5	10

Питання для самоперевірки:

1. Які є програмні засоби для створення електронних бібліотек?
2. Які функціональні можливості програмних засобів для створення електронних бібліотек є необхідними для інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності?
3. Які основні етапи процесу комплектування електронної бібліотеки?
4. Які основні цілі комплектування електронної бібліотеки?
5. Які основні принципи комплектування електронної бібліотеки?
6. Чому до сховища електронної бібліотеки у системі EPrints пропонується завантажувати ресурси у форматі PDF ?
7. Як документ у форматі Word перевести у формат PDF?

Використані та рекомендовані джерела

1. Бібліотека в освітньому просторі. Комплектування бібліотечних фондів ВНЗ – сучасні технології та вимоги часу [Текст]: інформ. бюл. для працівників

бібліотек ВНЗ III – IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. № 12 / редкол.: О.О. Мацей, Т.К. Онищук, О.О.Костюк ; гол. ред. О.Б.Айвазян. – Хмельницький: ХНУ, 2011. – 100 с.

2. Іванова С. М. Проблема програмного забезпечення для функціонування електронної бібліотеки [Електронний ресурс] / С.М. Іванова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 3 – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em9/emg.html>.

3. Іванова С. М. Аналіз відкритих програмних систем для створення наукової електронної бібліотеки / С.М. Іванова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – Вип. 1 (67) – С. 79-84

4. Спірін О.М. Аналіз програмних платформ для створення інституційних репозитаріїв [Електронний ресурс] / О. М. Спірін, О. Р. Олексюк // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – № 2(34). – С. 101-115. – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/821/604>

5. Створення та технічна підтримка електронної бібліотеки установи НАПН України: методичні рекомендації / [Іванова С.М., Савченко З.В., Спірін О.М., Яцишин А.В.]; за наук. ред. проф. О. М. Спіріна. – К.: ІТЗН НАПН України, 2013. – 58 с.

Модуль 3.

Система EPrints як засіб ІК-підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук

Назви тем	Навчальних годин		
	Семінари, практичні заняття, тренінги	Лекції	Всього
Принципи формування загальної інформаційної бази у системі EPrints. Сервіси електронної бібліотеки, їх семантика та структура.		1	1
Основні етапи роботи з програмою. Сервіси профілю, авторизації та аутентифікації користувача.		1	1
Ознайомлення з інтерфейсом і навігацією системи EPrints Автоматизація основних технологічних завдань бібліотеки, структура і функціонал програми.		1	1
Технологічні основи формування колекцій інформаційних ресурсів засобами EPrints. Основні принципи самоархівування.		1	1
Підготовка інформаційних ресурсів до подання в електронну бібліотеку. Конвертація текстових документів до стандарту ISO 32000-1:2008 (PDF).	2		2
Реєстрація користувачів електронної бібліотеки. Покрокове внесення інформаційного ресурсу. Використання сервісів пошуку електронної бібліотеки. Простий та розширений пошуки.	2		2
Робоча область користувача. Сервіси підтримки користувача. Типи інформаційних ресурсів за змістом та їх принципові відмінності. Процес депонування інформаційних ресурсів, визначення необхідних метаданих.	2		2

Обробка повідомлень редактора, внесення коригувань до метаданих. Створення шаблонів інформаційних ресурсів. Використання дерева класифікатора. Експорт метаданих до ASCII Citation, BibTeX, MODS та ін. Управління профілем.	1		1
Робоча область редактора та адміністратора.		1	1
Вилучення ресурсу, повернення на доробку, прийняття ресурсу до електронної бібліотеки. Зміна власника інформаційного ресурсу. Повторна індексація. Перегляд історії ресурсу.	2		2
Загальні помилки внесення інформаційних ресурсів в електронну бібліотеку	1		1
Пошук ресурсів, користувачів, історії. Додавання та управління користувачами. Індиксація ресурсів. Налаштування інтерфейсу електронної бібліотеки. Конфігурування основних параметрів. Налаштування дерева предметного класифікатора та організаційної структури. Управління полями метаданих.	3		3
Статистичний модуль IRStats, індекс цитування, імпакт-фактор	1		1
Всього годин	14	5	19

Питання для самоперевірки

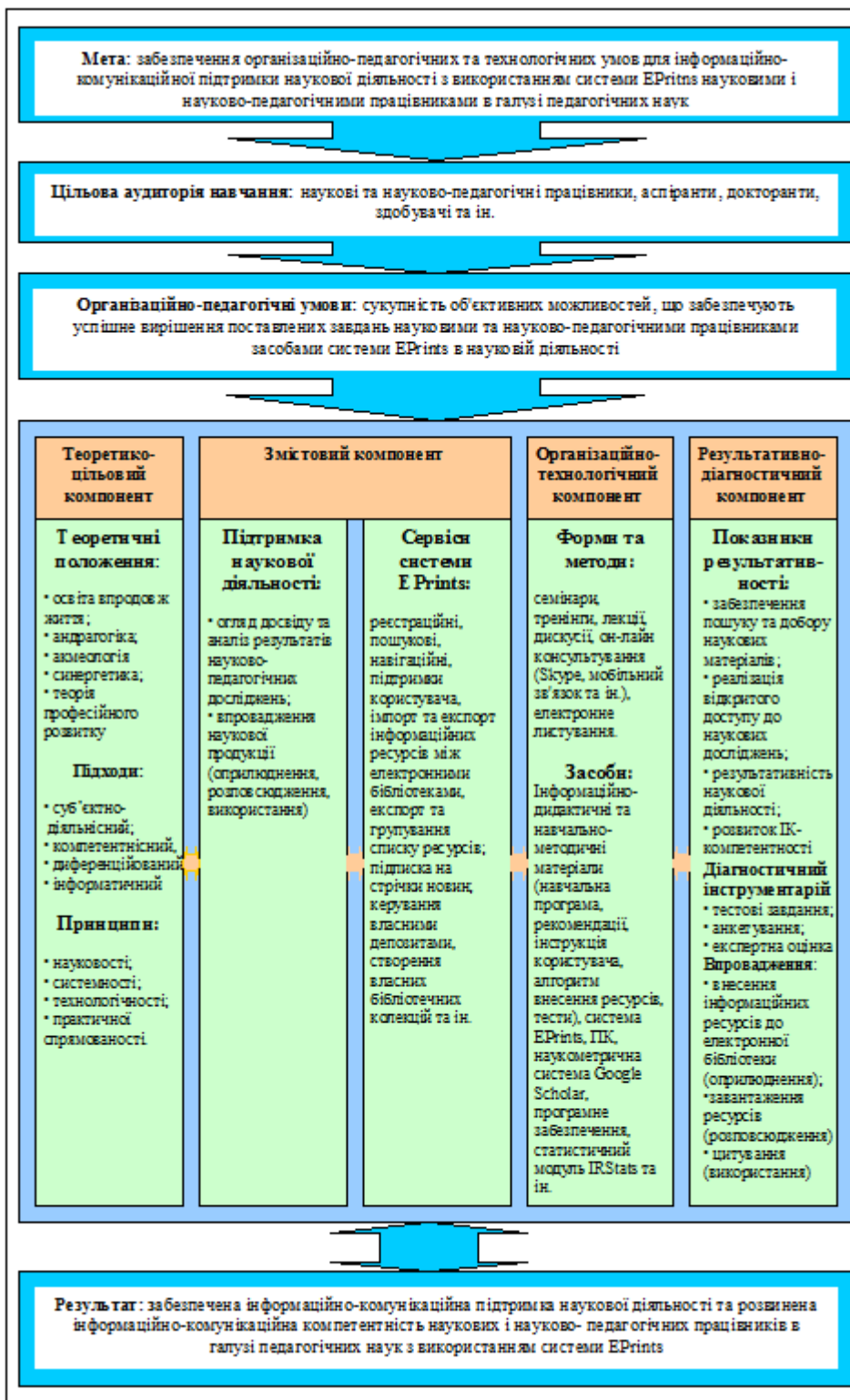
1. За якими показниками і характеристиками можна здійснювати моніторинг використання інформаційних ресурсів в Електронній бібліотеці НАПН України?
2. За якими параметрами функцій головного меню можна здійснити пошук та перегляд ресурсів в електронній бібліотеці?
3. Яку послідовність кроків необхідно виконати для оформлення депозиту до передавання на розгляд редактору електронної бібліотеки?
4. Де потрібно подивитися зауваження редактора, якщо депозит повернено на доопрацювання?
5. Яким форматом реєстру та якими мовами потрібно заповнювати поле «Назва ресурсу»?
6. Який із пунктів меню системи дає змогу отримати дані за кількістю робіт, поданих до сховища електронної бібліотеки науковими працівниками відділу/лабораторії?
7. Який статус користувача дає право вносити ресурси до сховища електронної бібліотеки?
8. Як можна відкоригувати опис депозиту, який вже завантажено до сховища електронної бібліотеки?
9. У якому пункті меню можна обмежити доступ користувачів до ресурсу, поданого на зберігання до сховища електронної бібліотеки?

Використані та рекомендовані джерела

1. Булычева О. С. Информационные ресурсы и пользователи научной электронной библиотеки [Электронный ресурс] / Булычева О.С., Новиков В.Д.

- // Электронные библиотеки. Российский научный электронный журнал. – 2002. – Том 5. Вып. 1. – Режим доступа: <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2002/part1/BN>
2. Використання сервісів електронної бібліотеки установи: методичні рекомендації / [Новицька Т.Л., Савченко З.В., Ткаченко В.А.]; за наук. ред. проф. О. М. Спіріна. – К.: Атіка, 2014. – 64 с
 3. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / [Спірін О.М., Іванова С.М., Новицький О.В. та ін.]; за наук. ред. проф. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 176 с.
 4. Науково-організаційні засади проектування мережі електронних бібліотек установ НАПН України: монографія / [Спірін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В. та ін.]; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. – К.: Атіка, 2014. – 178 с., іл.
 5. Новицкий А.В. Создание научных архивов с помощью системы EPrints [Электронный ресурс] / [А.В. Новицкий К.А. Кудим, В.А. Резниченко и др.] // Проблемы программирования. – 2007. – № 1. – С. 46–60. – Режим доступа: <http://eprints.isofts.kiev.ua/157/>
 6. Резниченко В.А. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси / В.А. Резниченко, О.В. Захарова, Е.Г. Захарова – Проблеми програмування. – К., 2005. – №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: – http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/itvo/2009_4/articles/49-53.pdf.
 7. Створення та технічна підтримка електронної бібліотеки установи НАПН України: методичні рекомендації / [Іванова С.М., Савченко З.В., Спірін О.М., Яцишин А.В.]; за наук. ред. проф. О. М. Спіріна. – К.: Атіка, 2014. – 72 с.
 8. Сукиасян З. Р. Библиотечно-библиографическая классификация: история разработки и развития, современное состояние и перспективы / З. Р. Сукиасян. «ББК: новые горизонты организации знаний». – Материалы Международной научной конференции посвященной 30-летию ББК. – М., 1998. – 114 с.
 9. Універсальна десяткова класифікація (УДК): У 2 кн. / Книжкова палата України / М. І. Сенченко (головн. ред.), Б. С. Волах (пер.). – К., 2000. – Кн. 1: Таблиці. – 932 с.

Додатки Додаток А

Модель ІК-підтримки наукової діяльності з використанням системи EPrints

Додаток Б

Рекомендації для проведення семінарських занять

Зміст та методика проведення тренінгу для наукових і науково-педагогічних працівників «Сервіси та ресурси Електронної бібліотеки НАПН України»

Наведемо детальний опис ходу проведення тренінгу для наукових та науково-педагогічних працівників установ НАПН України.

Тема: Сервіси та ресурси Електронної бібліотеки НАПН України

Мета: отримання теоретичних знань та практичних навичок використання електронних бібліотек у професійній діяльності.

Учасники: наукові та науково-педагогічні працівники установ НАПН України.

Кількість учасників: 20-25 осіб.

Час: 60 хв.

Обладнання та засоби: комп'ютер від 1 до 5, проектор, доступ до Інтернету, система .

Місце проведення: кімната, зала засідань, (приміщення).

Частина 1

Хід проведення

1. Вступне слово (5 хв.)

Тренер вітає учасників тренінгу, оголошує план тренінгу, знайомиться з учасниками.

2. Міні-лекція «Зарубіжний досвід використання електронних бібліотек» (5 хв.)

Створенню і розвитку електронних бібліотек приділяють увагу в багатьох країнах світу. Так, у США вони стали з'являтися у 80-х роках ХХ століття, у 1995 був зроблений Інтернет-сервер Американської бібліотечної асоціації (Американська бібліотечна асоціація (American Library Association): <http://www.ala.org>), у Великобританії – на початку 90-х років ХХ століття (Асоціація бібліотек Великобританії (The Library Association of UK): <http://www.la-hq.org.uk/index.html>). У Японії реалізується проект «Електронні бібліотеки ХХІ століття», а в Німеччині створюється електронна бібліотека «Global-Info».

У даний час більше півтори тисячі великих і середніх бібліотек у різних країнах світу надають доступ до своїх електронних каталогів і до наукових публікацій, наприклад, електронні ресурси Columbia University Libraries за адресою <http://www.columbia.edu/cu/lweb/index.html>.

Розвиток Інтернет-технологій відкрив для бібліотек новий рівень можливостей для обслуговування користувачів. Втіленням ідеї сучасного каналу доступу до різних бібліотечних послуг й інформаційних ресурсів стали електронні бібліотеки.

Каталоги національних бібліотек 47 країн світу представлені за адресою: http://www.nlr.ru:8101/res/inv/ic/natlib_i.htm. Лише в США близько 96% публічних і 85% університетських бібліотек підключені до Інтернету.

На сьогодні в професійній літературі відмічено появу нових термінів «віртуальна», «електронна», «гібридна», «он-лайн», «комп'ютерна» та «цифрова» бібліотеки. Проаналізувавши їх сутність і зазначаємо, що переважна

більшість українських і російських спеціалістів використовують термін електронна бібліотека, західні ж фахівці – «цифрова бібліотека (digital library)».

Доцільніше зупинитися на терміні «електронна бібліотека», тому що термін «комп'ютерна» пов'язаний з устаткуванням, «цифрова» – зі способом запису інформації, «он-лайн» – з принципом доступу, «віртуальна» – заперечує реальність об'єкта. Термін електронна бібліотека включає всю сукупність зазначених ознак. Отже, електронна бібліотека – розподілена інформаційна система, що дозволяє накопичувати, надійно зберігати та ефективно використовувати різноманітні колекції електронних повнотекстових документів, що доступні в зручному для користувача вигляді через глобальні мережі передачі даних.

3. Огляд-демонстрація Функціональні можливості електронної бібліотек НАПН України (20 хв.)

Сайт електронної бібліотеки містить актуальну статичну інформацію стосовно власного функціонування:

- загальні статистичні дані щодо інформаційних ресурсів електронної бібліотеки (кількісний та якісний склад ресурсів, динаміку їх зростання, розподіл ресурсів за визначеними критеріями);
- статистика за користувачами (кількісний склад за роками, розподіл за установами, тематикою та інше);
- статистика за використанням інформаційних ресурсів: статистика завантаження сайту за часом; кількість відвідувань сайту; кількість читачів, які працюють з системою на даний час; ефективність використання ресурсів;
- персональна статистика стосовно кожного користувача (кількість відвідувань, кількість використаних ресурсів, кількісна характеристика наданих послуг);
- статистика ефективності функціонування системи (середня швидкість (час) доступу до сервера, середній час пошуку).

Головна сторінка сайту наукової Електронної бібліотеки НАПН України <http://lib.iitta.gov.ua> наведена на рис. 1.

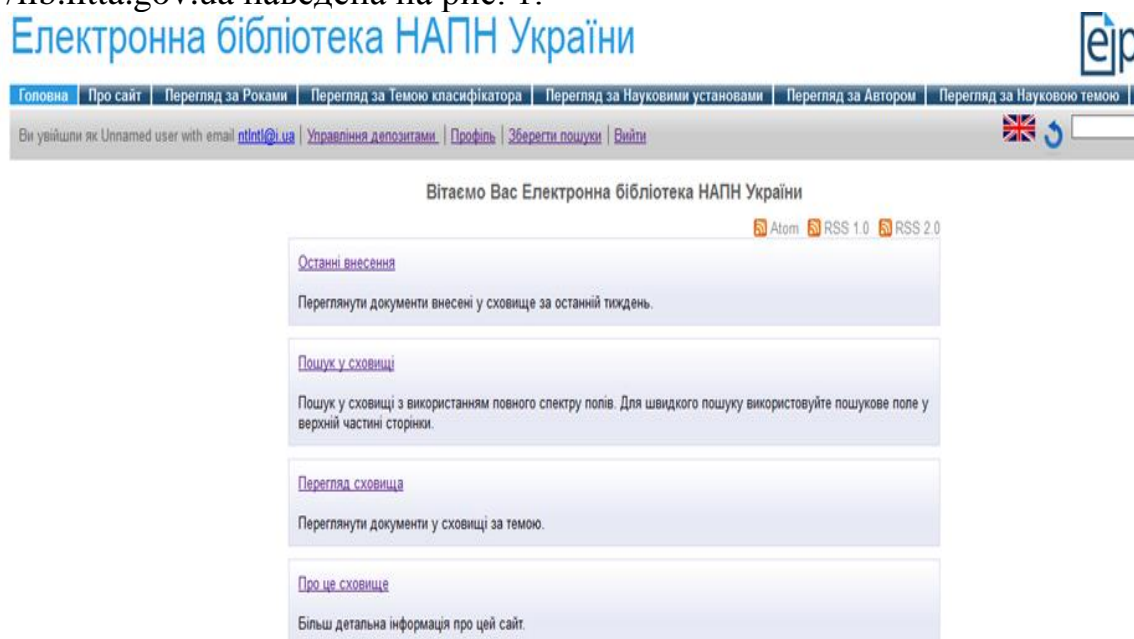

Рис. 1. Головна сторінка наукової Електронної бібліотеки НАПН України.

Статистична інформація може надаватися як по загальних (сумарних) показниках, так і показниках використання ресурсів за певний період (добу, рік, квартал). Це дозволяє відслідковувати завантаження ресурсів сайту.

Під функціональними можливостями ми розуміємо сервіси, що пропонує система електронної бібліотеки своїм користувачам. Вочевидь, чим ширший та змістовніший спектр послуг, тим вищий рівень обслуговування користувачів. Цей спектр послуг надає програмне забезпечення, яке створює Систему електронних бібліотек (СЕБ). Для кожної електронної бібліотеки існує єдина СЕБ (що може складатися з декількох взаємодіючих СЕБ), що базується на конкретній системі ПЗ.

В залежності від системи ПЗ кожна електронна бібліотека має свій спектр функціональних можливостей і сервісів. Функціональні можливості Електронної бібліотеки НАПН України:

Користувацькі функції – це передбачені функції щодо входу користувачів у систему (відповідно - виходу з системи), реєстрації нових користувачів, керування профілем користувача, функції відновлення втрачених (забутих) персональних даних користувача та зміна пароллю.

Реєстрація користувачів.

Внесення (депозит) ресурсів – тут реалізовані функції, що відповідають за внесення нового ресурсу (об'єкту, документу) у систему електронної бібліотеки, визначення процесу внесення або робочого процесу (workflow process), процедури виконання умов внесення, перегляду редактором та завантаження нових об'єктів безпосередньо до репозитарію електронної бібліотеки.

Адміністративні функції – це функції керування самою системою, наприклад, створення, модифікація, вилучення розділів (підрозділів), колекцій, користувачів, груп користувачів, облікових записів користувачів, функцій авторизації.

Пошук інформаційних ресурсів. Основу електронної бібліотеки складають інформаційні функції, що забезпечують навігацію за інформаційними ресурсами. Навігація за інформаційними ресурсами забезпечується функціями пошуку та перегляду.

Пошук – істотний компонент виявлення об'єктів у будь-якій бібліотечній системі. Пошук має надавати можливість знаходити в системі ІР, їх властивості або зміст. Пошукова функція електронної бібліотеки використовує механізм побудови пошукових запитів. У найпростішому випадку – це фіксована множина пошукових запитів, у які заносяться значення параметрів, що задаються користувачем. Там, де це можливо, значення пошукових термінів обираються із заданих списків (наприклад, тип, формат ресурсу, перелік використовуваних метаданих, дата створення документу тощо). Як правило, системи електронних бібліотек надають два типи пошуку: стандартний або простий та розширений. Користувач має можливість самостійно вибрати той чи інший пошук.

Стандартний пошук надає деякі мінімальні пошукові можливості, якими можуть легко оволодіти більшість користувачів і які є достатньо повними для огляду ресурсів сховища електронної бібліотеки. Пошук здійснюється в усіх описових полях та в усіх текстах.

Розширений пошук надає користувачам усі можливості пошуку:

- повнотекстовий пошук;
- пошук за усіма описовими полями метаданих: Назва ресурсу, Автор, Анотація, Дата видання ресурсу, Ключові слова, Класифікатор, Тип ресурсу, Наукова установа, Редактори, Статус, Журнал або назва установи видання, Формат ресурсу;
- пошук за вибраними полями метаданих: (набір полів, як правило 3-4 поля, визначається користувачем).

Звуження простору пошуку. У сучасних системах електронних бібліотек є можливість звуження простору пошуку, а також здійснення багатокрокового пошуку, вказавши вибір за полями:

- вибір ресурсів певного виду (книги, журнали, дисертації тощо);
- вибір ресурсів, що відповідають певним значенням метаданих (дата створення, автор, організація, мова документу, формат представлення документу тощо);
- використання ієрархічних пошукових термінів за предметними класифікаторами.

Результати пошуку можуть бути відсортовані за: автором; назвою; датою випуску та іншими характеристиками.

Послідовний перегляд інформаційних ресурсів. Інший важливий спосіб пошуку матеріалів у сховищі електронної бібліотеки – процес перегляду вмісту сховища за конкретним вибором послідовних кроків, що приводять до знаходження необхідного документу. Ця послідовність кроків може бути наступною:

- початкова конфігурація, що включає перегляд за роком видання, за темою; є можливість включити перегляд документів за будь-яким полем метаданих;
- вибір типу документу (книга, стаття, тези, звіт і т.д.);
- вибір теми ресурсу за предметним покажчиком (класифікатор);
- подальше уточнення інформації про необхідний документ. Наприклад, для журналів: вказати назву журналу, рік випуску, тип ресурсу (стаття).

На рис. 2. подано приклад перегляду вмісту сховища електронної бібліотеки за структурою предметного класифікатору УДК.

Перегляд за Темою класифікатора

Будь ласка, виберіть значення для перегляду із списку нижче.

- [Універсальна десяткова класифікація \(4737\)](#)
 - [Загальний відділ. Наука та знання. Організація. Інформація. Документація. Бібліотечна справа. Установи. Публікації \(4737\)](#)
 - [00 Загальні питання науки та культури \(1342\)](#)
 - [001 Наука та знання в цілому. Організація розумової праці \(191\)](#)
 - [001.1 Загальні уявлення про науку \(4\)](#)
 - [001.18 Майбутнє науки \(2\)](#)
 - [001.32 Наукові організації, об'єднання. Академії \(22\)](#)
 - [001.8 Методологія \(97\)](#)
 - [001.89 Організація наукової та науково-дослідної роботи \(63\)](#)
 - [001.9 Розповсюдження ідей, знань \(35\)](#)
 - [004 Комп'ютерна наука і технологія. Застосування комп'ютера. Оброблення даних \(1157\)](#)
 - [004.01/.08 Спеціальні визначники для позначення процесів оброблення даних із застосуванням комп'ютера \(60\)](#)
 - [004.01 Документація \(2\)](#)

Рис. 2. Перегляду вмісту сховища електронної бібліотеки за структурою предметного класифікатору УДК

У системі EPrints доступні кілька типів навігації у сховищі за ступенем розмежувань прав доступу. Розмежування прав доступу використовується тільки для тих інформаційних ресурсів і сервісів, які мають обмежене використання. З погляду розмежування прав доступу всі послуги та ресурси поділяються на дві категорії:

- повні тексти інформаційних ресурсів;
- всі інші ресурси та послуги електронної бібліотеки.

Передбачається, що друга категорія, як правило, буде безкоштовною і нею можуть користуватися всі користувачі. В деяких випадках необхідно виконати формальну процедуру реєстрації в електронній бібліотеці для надання персональних

послуг. Що стосується повнотекстових інформаційних ресурсів, то для них передбачаються наступні права доступу:

- вільний доступ, що надається до більшості ресурсів;
- індивідуальний доступ до окремих ресурсів - у цьому випадку передбачається, що користувач попередньо виконує вимоги щодо доступу до ресурсу (чи то оплачує доступ, чи то отримує дозвіл від власника ресурсу) і після цього йому надається право отримати його в електронному вигляді;
- оформлення підписки - користувачі оформлюють підписку доступу до усіх або деяких ресурсів електронної бібліотеки;
- пільговий доступ. У деяких випадках користувачі визначених категорій (члени організацій та асоціацій, учасники спеціальних проектів і т.д.) отримують пільгові умови доступу до електронної бібліотеки, включаючи і вільний доступ до всіх ресурсів.

Користувацькі функції. Під користувачем ми розуміємо людину (або комп'ютер), що взаємодіє з системою електронної бібліотеки, користується інформаційні ресурсами електронної бібліотеки, та отримує повідомлення про їх надходження через електронну адресу. З поняттям користувача також пов'язують такі поняття, як право доступу, яке користувач має в межах системи; профілі користувачів з їх характеристиками, що показують їх поведінку у системі або представляють цих користувачів у взаємодіях з іншими користувачами. У системі електронних бібліотек (СЕБ) представлені групи користувачів, які відрізняються правами доступу: мінімальний користувач, користувач-депонент, редактор, адміністратор.

Користувач може бути асоційований з декількома групами одночасно. Для більш ефективного керування, за дозволом адміністратора (що задається явно), користувач може мати переваги щодо виконання дій редактора системи та передавати свої депозити до сховища електронної бібліотеки. Відсутність явно заданого дозволу приводить до політики заборони.

Реєстрація користувачів. Для того, щоб мати можливість вносити ресурси до сховища, користувач повинен зареєструватися. Реєстрація проводиться за формою, визначеною системою електронної бібліотеки, із заповненням персональної реєстраційної форми користувача, як показано на Рис. 3.

Ім'я
Звання/Посада Ім'я Побач. чи Ініціали Прізвище

Ваша адреса електронної пошти
Це повинна бути дійсна адреса електронної пошти.

Введіть ім'я користувача
Ім'я користувача повинно починатися з літери та містити тільки літери від А до Z та А до Я).

Введіть пароль
Це комбінація великих і малих літер та цифр.

Реєстрація

Рис. 3. Реєстрація користувачів у Електронній бібліотеці НАПН України.

При реєстрації, крім обов'язкових полів позначених , потрібно (але не обов'язково) вказати загальні відомості: прізвище, ініціали, звання / посада. Процес реєстрації використовує адресу електронної пошти, куди буде надіслана інформація з активації облікового запису при реєстрації. Користувач повинен ознайомитись із змістом email-повідомлення і активізувати свій пароль. Після активізації користувач

можете використовувати зареєстровані можливості репозитарію. Якщо користувач був уже зареєстрований, але забув своє ім'я або пароль, система електронної бібліотеки надає можливість установити новий пароль.

4. Практична вправа «Пошук у електронній бібліотеці» (5 хв.)

Учасникам пропонується за допомогою комп'ютера з доступом до мережі Інтернет, спробувати переглянути ресурси електронної бібліотеки: 1) за автором; 2) за роками; 3) за науковою установою; 4) за темами.

5. Практична вправа «Рєєстрація у Електронній бібліотеці НАПН України» (15 хв.)

Учасникам пропонується за допомогою комп'ютера з доступом до мережі Інтернет, спробувати зареєструватися у електронній бібліотеці НАПН України, повторюючи кроки дій інструкції користувача.

6. Обговорення тренінгу (5 хв.)

Учасникам пропонується дати відповіді на запитання?

- 1) Ваше ставлення до створення Електронної бібліотеки НАПН України?
- 2) Чи плануєте ви розміщати свої публікації у Електронній бібліотеці ЕБ НАПН України?
- 3) Чим може допомогти користування науковою електронною бібліотекою у Вашій професійній діяльності?

Частина 2.

1. Вступне слово (2 хв.)

Тренер вітає учасників тренінгу, оголошує план тренінгу.

2. Міні-лекція «Аналіз електронних інформаційних ресурсів установ НАПН України» (10 хв.)

Електронні бібліотеки стають ефективним засобом наукової комунікації, сприяють реалізації як індивідуального творчого потенціалу, так і наукової колективної співпраці, впливають на сучасного науковця, надають можливість швидко здійснювати обмін ідеями, знайомитися з результатами наукових досліджень.

Важливим для науковців є відповідність тематичної спрямованості ресурсів електронної бібліотеки науково-тематичним планам та програмам, якість та достовірність інформації, комфортність роботи з електронними документами.

В результаті аналізу наявних електронних інформаційних ресурсів в установах НАПН України у вільному доступі, визначено, що в переважній більшості установ на сайтах представлено обмежений доступ: викладені анотації публікацій чи подано тільки назви підручників, монографій, посібників та ін. Проте, повнотекстового доступу до ресурсів немає. На кількох сайтах установ НАПН України при відкритті публікації відбувається перехід до сайту НБУ ім. В.І.Вернадського. Тобто, класичні електронні бібліотеки в цих установах відсутні. Тому актуальним завданням стало створення Електронної бібліотеки НАПН України (режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua>).

До основних переваг використання електронної бібліотеки належать:

- пошук необхідної літератури здійснюється швидко і зручно, а саме: за автором, за установою, за відділом (лабораторією, кафедрою) та ін.;
- електронна бібліотека може надати, крім друкованих текстів, аудіо- та відеоматеріали, фотографії, малюнки, графічну інформацію тощо;
- доступність літератури в друкованих варіантах у звичайних бібліотеках обмежена.

3. Огляд-демонстрація «Внесення (депозит) ресурсів»

Внесення (депозит) ресурсів. У цьому розділі реалізовані функції, що відповідають за внесення нового ресурсу до сховища, визначено процес внесення або

робочий процес (workflow process), перевірка детальної інформації про депозит і завантаження ресурсу до сховища електронної бібліотеки. Коли новий користувач реєструється в системі, йому виділяється окрема робоча область, куди він може завантажувати свої документи. У процесі внесення нового ресурсу, користувач повинен виконати послідовність дій, визначених налаштуванням інформаційної системи електронної бібліотеки:

- визначити тип ресурсу (книга, тези, стаття, звіт, методичний матеріал тощо.);
- завантажити файли ресурсу (для більшої гнучкості і безпеки у форматі PDF)
- при необхідності створити набори файлів;
- внести детальний опис ресурсу, згідно визначеному набору метаданих. Деякі описові поля є обов'язковими (позначені *), що означає неможливість внесення ресурсу до сховища у випадку відсутності заповнення поля;
- визначити тему депозиту-ресурсу за класифікатором УДК або за вказаним УДК ресурсу, вибравши відповідний розділ та підрозділ тематики класифікатору;
- підтвердити ліцензійну угоду, що визначає усі юридичні аспекти збереження та розповсюдження даного ресурсу у системі;
- подати ресурс на редакторську перевірку. При цьому адміністратор контенту (рецензент, редактор) отримують повідомлення про те, що внесений контент надійшов до області редактора для перегляду (схвалення).

На будь-якому кроці процес внесення депозиту можна перервати без втрати даних, введених на попередніх кроках. Система електронної бібліотеки повідомляє, що ресурс поки що знаходиться у робочій області або на розгляді. Окрема робоча область для подачі ресурсу забезпечує користувача окремим робочим простором, де зберігаються незавершені або ще не розглянуті (наприклад, редактором) ресурси, що вносилися. Ця функція спрощує процес подачі ресурсу, дозволяючи користувачам зберігати перерване або незавершене з тих чи інших причин внесення, без остаточного розміщення цих ресурсів у репозитарії.

Функція персоніфікованого доступу до системи для зареєстрованих користувачів дозволяє надавати та обробляти інформацію щодо стану внесених документів. Наприклад: документ знаходиться у робочій області користувача, документ на розгляді у редактора, документ внесений до сховища та ін.

Перегляд внесеного ресурсу дозволяє користувачу-депозитору переглянути свій контент, як той, що вже прийнятий до сховища, так і той, що був неповністю внесений, або ще не схвалений редактором. Користувач-адміністратор (редактор) може переглядати контент, що надійшов йому на перевірку та вносити його до сховища або ж повернути на доопрацювання чи видалити, відправивши повідомлення за електронною адресою користувача з відповідною інформацією про зауваження до оформлення депозиту користувача.

Функції підтримки ліцензійної угоди. Укладання ліцензійної угоди є частиною (кроком) процесу внесення контенту. Щоб дозволити організації, якій належить репозитарій адмініструвати та поширювати внесені матеріали, слід укласти з кожним, хто вносить їх до репозитарію, ліцензійну угоду з метою вільного розповсюдження контенту, перетворення його в інші формати довгострокового зберігання та підтримання контенту по можливості постійно. Підтримка перенесення або зміни формату (format migration) документу – важлива функція репозитарію. На сьогодні формат PDF – загальноприйнятий та широко розповсюджений стандарт для документів. Передбачається, що організація підтримки форматів візьме на себе відповідальність за перенесення цих документів у формати, що могли б бути прочитаними програмним забезпеченням у майбутньому.

Адміністративні функції. Адміністративний аспект включає функції керування самою системою, а саме: створення, модифікація колекцій, вилучення розділів (підрозділів) користувачів (якщо вони передбачені в моделі системи електронної бібліотеки), груп користувачів, облікових записів користувачів, функцій авторизації. Адміністрування дій внесення депозитів дозволяє адміністратору системи визначати число та типи кроків внесення контенту від початкової подачі до остаточного завантаження до сховища електронної бібліотеки.

Керування версіями (version control) – функція для полегшення роботи з інформаційними даними, що часто змінюються. Система керування версіями дозволяє зберігати декілька версій одного і того самого документу, і при необхідності, повертатися до більш ранніх версій ресурсу та визначати, хто й коли зробив ту чи іншу зміну ресурсу.

У бібліотечних системах, де ведеться робота з великою кількістю електронних документів, що постійно змінюються, програмне забезпечення веде історію змін для всіх версій ресурсів, використовуючи методи, аналогічні тим, які застосовуються в системах керування версіями.

Функція керування версіями все більш набуває значимості, оскільки репозитарії (архіви) електронних ресурсів застарівають, і контент поступово набирає змін у нових форматах та технологіях. Версії можуть використовуватися для підтримки не тільки міграції, але також і для виправлення й технічної модифікації істотно еквівалентного семантичного контенту. У деяких системах, версії також використовуються для семантично різного контенту, наприклад: версій статей до публікації та після публікації, якщо були якісь доповнення та зміни.

З розвитком наукових електронних бібліотек та зростанням вимог до них змінюються також і їх функціональні можливості. Отже, ми розглянули систематизацію та реалізацію функціональних можливостей Електронної бібліотеки НАПН України, створеної на платформі програмного забезпечення EPrints. Досвід реалізації таких можливостей дозволить науковим установам НАПН України створювати власні розділи сховища та вносити IP до НЕБ, задовольняючи вимоги та потреби користувачів наукового фонду бібліотеки.

4. Практична вправа «Внесення (депозит) ресурсів в електронну бібліотеку НАПН України» (30 хв.)

Учасникам пропонується за допомогою комп'ютера з доступом до мережі Інтернет, спробувати внести (депозит) ресурси (свої наукові публікації) в Електронну бібліотеку НАПН України, відповідно до інструкції користувача.

5. Обговорення тренінгу (5 хв.)

- 1) Які проблеми виникали у Вас під час тренінгу?
- 2) Чи потрібна вам додаткова консультація щодо роботи з Електронною бібліотекою НАПН України?

Додаток В

Відповіді на запитання при самостійному опануванні навчальної програми

1. Чому до сховища Електронної бібліотеки НАПН України рекомендовано завантаження ресурсів у форматі PDF?

В якості одного із провідних форматів для роботи з електронною документацією виступає Adobe PDF (Portable Document Format). Головна відмінність формату PDF – комп'ютерна і платформна незалежність. Це означає, що будь-який документ даного формату може бути відкритий, що працює під управлінням будь-якої операційної системи (за допомогою відповідного програмного забезпечення), і при цьому буде виглядати точно так само, як і на якому він створювався. Це – головна перевага формату PDF, завдяки чому документи такого типу набагато більш практичні як для створення електронного архіву, так і для обміну інформаційними ресурсами між користувачами електронної бібліотеки.

Завдяки формату PDF можна отримати електронні версії документів, які навіть при великому обсязі тексту і графічного насичення мають невеликий розмір файлів. У порівнянні з файлами DOC і HTML, файли формату PDF мають ряд переваг:

- порівняно, невеликий розмір файлу. При великій кількості графіки різниця може складати до 50%;
- на будь-якому комп'ютері документ виглядає в однаковому форматі завдяки тому, що всі шрифти зберігаються в межах PDF-файлу;
- підтримка цифрових файлів фото, малюнків, кольору;
- формат PDF сумісний з іншими операційними системами: Mac OS, Linux. Змога передивлятися (читати) не тільки на ПК, мобільних телефонах, а й на e-book) та інших пристроях;
- безкоштовне програмне забезпечення для перетворення файлів у формат PDF (наприклад, PDFCreator);
- зручна та надійна навігація інформаційних ресурсів.

2. За якими показниками і характеристиками можна здійснювати моніторинг використання інформаційних ресурсів в Електронній бібліотеці НАПН України?

Моніторинг можна проводити за допомогою статистичних програм Google Analytics та IRStats для відслідковування кількості звернень до ресурсів, які завантажені до сховища електронної бібліотеки.

Програма IRStats дає змогу здійснювати генерацію статистичних даних, можна отримувати різні за змістом значень цитування та використання ресурсів сховища, а саме: за рік чи відповідний період, за автором чи авторами підрозділів Інституту, за тематикою чи числом звернень до ресурсу, за країною чи містом звернення, за мовою чи операційною системою звернення та інші можливості представлені у вікнах заповнення полів на сайті інтерфейсу програми. Така статистична інформація дозволяє створювати графічні

зображення і таблиці даних, узагальнення показників про використання ресурсів сховища електронної бібліотеки.

3. За якими параметрами функцій головного меню можна здійснити пошук та перегляд ресурсів в електронній бібліотеці?

Функції головного меню EPrints дають можливість переглядати чи вибирати ресурси із сховища за роками, за автором, за установою чи підрозділом, за науковою темою чи тематикою ресурсу (класифікатором).

4. Яку послідовність пунктів (кроків) потрібно виконати для оформлення депозиту до передачі інформаційного ресурсу на розгляд редактору електронної бібліотеки?

У процесі внесення нового ресурсу користувач повинен виконати послідовність таких 6 кроків :

1. Визначити тип ресурсу (книга, тези, стаття, звіт, методичний матеріал та ін.);

2. Завантажити файл чи при необхідності створити набори файлів;

3. Внести детальний опис ресурсу, заповнюючи необхідні поля на сайті цього кроку;

4. Вказати за Класифікатором, відповідно тематиці роботи, розділи та підрозділи (УДК) класифікатора (не більше 4-х);

5. Визначити, за якою із вказаних Наукових тем виконувалася дана робота (за відділом та роком виконання теми);

6. Підтвердити ліцензійну угоду збереження та розповсюдження даного ресурсу у системі та передати депозит на розгляд редактору.

5. Яким чином забезпечено збереження прав власності автора ресурсу?

Електронна бібліотека НАПН України має право зберігати ресурси і робити їх доступними публічно і безкоштовно в он-лайн. Електронна бібліотека НАПН України не несе ніякої відповідальності, якщо є будь-яке порушення авторського права на поширення цих ресурсів або метаданих.

6. З якою метою здійснюється завантаження ресурсу (депозиту) до області редактора?

В області редактора виконується перевірка правильності заповнення полів опису депозиту та його завантаження до робочої області.

7. Де є можливість подивитися зауваження редактора, якщо депозит повернено на доопрацювання?

Якщо в оформленні депозиту до сховища були допущенні помилки, то депозит повертається на доопрацювання, і за E-адресою користувача, редактор надсилає зауваження до заповнення полів.

8. Яким форматом реєстру потрібно заповнювати поле «Назва ресурсу» та якими мовами?

Поле Назва ресурсу (Заголовок) вноситься малими літерами, (за правописом речення) українською та англійською мовами, з позначенням вибору мови.

9. Який із пунктів меню системи дає змогу отримати дані за кількістю робіт, поданих до сховища електронної бібліотеки співробітниками відділу/лабораторії?

Пункт меню «Перегляд за Науковою установою та відділом» цієї установи, дає можливість отримати дані за роками та типом ресурсу, кількості робіт, що подані до сховища співробітниками відділу/лабораторії.

10. Який статус користувача дає право вносити ресурси до сховища електронної бібліотеки?

Статус зареєстрованого користувача, що пройшов режим реєстрації до електронної бібліотеки.

11. Як можна відкоригувати опис депозиту, який вже завантажено до сховища електронної бібліотеки?

Будь-які зміни до вже завантаженого до сховища ресурсу, користувач самостійно не може виконати. Для цього потрібно повідомити редактора чи адміністратора, які коригування необхідно зробити.

12. У якому пункті меню та вікні сайту можна обмежити доступ користувачів до ресурсу, поданого на зберігання до сховища електронної бібліотеки?

Це можна зробити у режимі меню «Завантажити». А у відкритому вікні вказати, хто може його завантажувати. Якщо ресурс знаходиться в обмеженому доступі до користувачів, то потрібно вказати на який термін діють обмеження у користуванні ресурсом.

13. До якого з режимів меню потрібно увійти, якщо забули пароль чи ім'я входу до електронної бібліотеки?

Якщо Ви вже були зареєстровані, але забули своє ім'я користувача або пароль, їх можна перевстановити знову через режим «Реєстрація». Реєстрація виконується один раз, якщо Ви пам'ятаєте пароль та ім'я користувача. Якщо Ви забули пароль, то він може бути надісланий на вашу електронну адресу, яку Ви зазначали під час реєстрації.

14. В який спосіб можна отримати на сайті допомогу по заповненню полів?

На сторінці по введенню детального опису ресурсу, праворуч полів, стоїть знак питання. Натиснувши на нього, можна отримати додаткову інформацію або приклад заповнення відповідного поля.

Додаток Д
Типові помилки користувачів при внесенні ресурсів до Електронної бібліотеки НАПН України

№ п	Назва поля	Правильне заповнення	Помилки внесення	Примітка
1.	Тип ресурсу	Вибрати одне значення із вказаних	Помилка – пусте поле. Важливо його заповнити	Якщо у переліку типів ресурсів відсутні необхідні дані, виберіть <u>Інше</u>
2.	*Завантажити	Рекомендовано, завантажити у форматі PDF	Відсутність файлу	Перевести у формат PDF файти текстових форматів
3.	Назва ресурсу	Правильно вносити назву ресурсу маленькими літерами. Наприклад: Дослідження проблем визначення понять у ...	Внесення назви ресурсу великими літерами. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВИЗНАЧЕННЯ	Заповнювати укр. та англ. мовами літерами нижнього регістру. Праворуч вибрати відповідно - <u>Мова</u>
4.	*Анотація	Можна копіювати із статті, у тезах потрібно вказати коротко основну проблему праці	Помилка – пусте поле.	Обов'язкове заповнення. Для статті, авторефератів, монографій, книг – докладний опис праці укр. та англ. мовами
5.	*Автор	Іванюк І.В. iiwanyuk@yandex.ru	Іванюк Ірина Володимирівна. Вказувати однаково у всіх описах, укр. мовою	У співавторах та посиланнях вказуються ініціали автора, тому для ідентифікації авторів – рекомендовано вказувати ініціали скорочено, наприклад: Іванюк І.В.
6.	*Наукові установи	Вибрати із запропонованого списку назву установи, а потім відповідно обрати відділ чи лабораторію та тему НДР	Помилка – пусте поле.	Вказується для одного ресурсу тільки одна установа, один відділ/лабораторія
7.	* Рецензува- лася: * Статус:	Відмітити потрібне	Стан ресурсу: <u>У процесі публікації</u> та <u>Прийнятий до публікації</u> – після опублікування ресурсу необхідно відредагувати	Нерецензовані, неопубліковані (статті, тези, підручники, посібники, монографії) ресурси з часом будуть видалені із сховища. Це не стосується мультимедійних ресурсів (презентації, відео-матеріали тощо)
8.	*Назва конференції чи книги	*Місце видання: *Видавець:	У ненадрукованій роботі — не вказується	Обов'язковим є для опублікованих ресурсів. Вказати відповідні дані.

				Відкрийте праворуч ? - для підказки заповнення
9.	*№ Журналу року видання *№ журналу загальний	5 31	Ставлять рік видання, а не № журналу роком видання	Наприклад: Випуск 5 (31), де 5 –номер Журналу року випуску, а 31 – загальний номер журналу від моменту заснування
10.	*Ключові слова	Вказуються обов'язково	Помилка – пусте поле.	Бажано укр. та англ. мовами
11.	*Класифікатор (УДК)	004 Комп'ютерна наука і технологія	Невірно вибрані підрозділи класифікатору до розкриття теми	Якщо ресурс вже має УДК, важливо обрати із класифікатора ідентичні за змістом підрозділи
12.	*Наукові теми	Вказати тему за відділом і роком видання ресурсу	Помилкою є НДР за межами видання ресурсу	Вказується тільки тема НДР, в межах якої було створено ресурс та його профінансовано